

Otázka: Filozofie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): Beatrice Sanvenero

FILOZOFIE

filein = milovat

sofos = moudrost

- soustava kritického uvažování o otázkách bytí, světa, poznání...
- Filozofie vzniká v Antickém Řecku na západním pobřeží malé Asie → místo obchodu, křižovatka mezi Evropou, Asií a Afrikou
- 6 stol. př. n. l.
- Pýthagorás - jako první vůbec použil slovo filosof/filosofie
- mythologie → filozofie (z Řecké mythologie se začíná oddělovat filozofie)
- Filozofie začíná tehdy, kdy si začínáme klást otázky, pochybujeme, divíme se a je to také tehdy, kdy ztratíme jistotu, kdy svět ztrácí jistotu
- Filozofie začíná otázkami a končí mnohdy otázkami na vyšší úrovni, složitějšími otázkami, vyššími
- otázky si klademe všichni, týkají se každého člověka
- východiskem pro filozofování je naše předešlá zkušenost
- filozofovat začínáme tehdy, kdy náš svět ztrácí jistotu
- při filozofování si člověk uvědomuje svoji nevědomost a snaží se ji překonat („Vím, že nic nevím“ Sókratés)

FILOZOFICKÉ DISCIPLÍNY

- nejstarší členění fil. je od Aristotela
- Aristotelés:
  1. Filozofie teoretická (fyzika, matematika, metafyzika)
  2. Filozofie praktická (etika, politika, poietika)
- z historického hlediska dala filozofie základ/zárodek většině dnešních věd a postupně se z ní vyčleňovaly jiné vědy (např. Psychologie, Politologie, Sociologie, Estetika, Logika...)

Ontologie - *on = bytí, jsoucnost; logos = věda (řád, vědění)*

- věda, která se zabývá bytím, podstatou světa, hmotou, substance, podstata
- někdy bývá Ontologie ztotožňována s Aristotelovou metafyzikou

Gnoseologie (Noetika) - *gnósis = poznání; logos = věda*

- nauka o poznání
- řeší jaké jsou formy a meze poznání, zabývá se formami, omezeními (v poznání)

- součástí Gnoseologie je:

Hermeneutika - *Hermés (řecký posel bohů) = teorie interpretace*

Etika - *ethos = mrav*

- morální x nemorální; dobré x zlé
- je teorie morálky, řeší pojmy dobra a zla
- řeší otázky mravní odpovědnosti
- řeší otázky lidské svobody (eutanázie, interrupce...)

Estetika - z řec. slova → *aisthetikos* = cit pro krásu, vnímavost

- řeší problematiku krásy a ošklivosti (krása x ošklivo)
- jak se formuje to, co se považuje za krásné a za ošklivé, jak vnímáme

Filozofická antropologie - *anthropos* = člověk

- filozofie člověka
- zabývá se věcmi jako např. duše a tělo, podstata člověka, zabývá se člověkem jako celkem, řeší otázky lidské svobody

Logika *logos* = věda, rozum, řád

- dávající smysl, význam, teorie správného uvažování, myšlení

Filozofie dějin

- zabývá se filozofickými aspekty lidských dějin

Filozofie přírody

- zabývá se podstatou přírody, jejími formami, zákonitostmi (z filozofického hlediska)

Základní filozofické pojmy

- **Materialismus** = podstatou světa je (*materie*) - hmota
- veškeré duchovno je odvozené → je spjat s:
  - **Ateismus** = nevěřící, popírá existenci boha (nadpřirozených sil)
  - **Gnoseologický optimismus** = všechno je poznatelné, vše můžeme vysvětlit
- **Idealismus** = základním principem je duchovno, tzn. že duchovno stojí výš než hmota

- **objektivní** = nezpochybňuje existenci objektivní reality
- **subjektivní** = zpochybňuje existenci objektivní reality
  - **Solipsismus** = existují pouze já a mé vědomí, všechno ostatní je fikce
- **Monismus** = soustava názorů, které říkají, že skutečnost je založena na jednom principu
- **Dualismus** = skutečnost je redukovatelná, podstatou skutečnosti jsou dva zpravidla protikladné principy
- **Pluralismus** = principů podstat našeho světa je mnoho, uznává existenci mnoha principů našeho světa
- **Objektivismus** = pro platnost našeho poznání je důležitý objekt nikoliv subjekt (já, moje vědomí)
- **Subjektivismus** = pro platnost poznání není důležitý objekt, ale vlastnosti subjektu (moje vlastnosti)
- **Filozofický optimismus** = lidé věří v poznatelnost světa, jsou to optimisté
- **Filozofický pesimismus** = zpochybňují poznatelnost světa
  - **Relativismus** = zpochybňuje absolutní pravdu, pravda a poznání jsou relativní, vztahují se k nějakému člověku
  - **Skepticismus** = zpochybňuje poznatelnost, pravdu (*skepsis* = *pochybování*), pravdu můžeme poznat pouze do určité míry
  - **Agnosticismus** = opět zpochybňují poznání, ale podstatě věcí neporozumí
  - **Nihilismus** = (*nihil* = *nic*) říkají, že žádné absolutno neexistuje (*nic*) a tudíž nemohu vůbec nic poznat
- **Racionalismus** = (*ratio* = *rozum, mysl*) směr, který říká, že všechno je poznatelné a pochopitelné rozumem
- **Empirismus** = veškeré poznání je odvozené od (naší) zkušenosti
- **Senzualismus** = (*sensus* = *smyslové poznání, cítit*) veškeré poznání (znalosti, schopnosti) je odvozené (pochází) z počitků smyslového vnímání
- **Iracionalismus** = základem našeho poznání je něco mimorozumového, nadrozumového (F. Nietzsche, S. Kierkegaard, A. Schopenhauer)
- **Teismus** = (*theos* = *bůh*) bůh stvořil svět a dále do něj zasahuje
- **Deismus** = (*deus, deí* = *bůh*) bůh stvořil svět, ale dále do něj nezasahuje, je pouze jako prvotní stvořitel, hybatel
- **Panteismus** = (*panthé* = *příroda*) bůh = svět, bůh = příroda, je všude kolem nás, bůh je všude, je i v nás
- **A priori** = předem dáno, něco co je předem dané
- **A posteriori** = poté, po (něčem), odvozené od něčeho jiného, potom

Antická mythologie a přechod k filozofii

- **mýtus** = pověst, mýtus, vyprávění, báje, příběh
- **mythologie** = vyprávění v dávné minulosti „v pravěkém dávném čase“, obrací se do minulosti
- Řecká mythologie před vznikem filozofie si klade otázky, kde se všechno vzalo a odpověď hledali v náboženském (mythologickém) duchu pomocí tzv. **kosmogonií** = mythologické nauky o počátcích světa. Svět vznikl díky bohům. Kde se vzali bohové?! → **teogonie** = bájeslovné nauky o počátcích bohů. Odvozují jedna božstva od druhých až na samotný CHAOS (neuspořádanost). Tento CHAOS řeky děsil a tak u nich postupně vzniká tendence nahradit CHAOS něčím uspořádaným, nějakým řádem. A toto je přechod od mythologie k filozofii.
- Filozofie tedy vzniká tehdy, kdy lidé přestali slepě věřit mýtům a začali si klást otázky → stol. př. n. l. – pobřeží Malé Asie

Olympský mýtus

CHAOS (zející prázdnota)

↓

GAIA (Země) + Erós (Láska), Tartaros (Propast) a Erebos (Tma)

↓

ÚRANA (Nebe)

V čem se lišily podmínky Řeka od jiných starověkých kultur?

MEZOPOTÁMIE, EGYPT →

- založeny na zemědělství, silně závislé
- organizovány do detailů
- naprosto závislá na vegetačním cyklu
- každé vybočení v této společnosti znamená ohrožení, zkázu
- společnost je organizována tak, aby odpovídala přírodním podmínkám
- jsou formováni tak, aby sloužili nějakému vyššímu cíli (Faraón = považován za boha)

ŘECKO →

- hornatá krajina
- vyšší důraz se kladl na obchod a řemeslo
- není tak závislé na vegetačním cyklu
- společnost se rozvíjí rychleji, jde rychleji dopředu
- díky řemeslu a obchodu mnohem více uplatňují individuální znalosti a schopnosti, vlastní rozum (*invenció*)
- díky relativnímu nadbytku získávají →

= **volný čas** → diskutují a přemýšlejí (filozofují)

- mají prostor pro sebevzdělávání, přemýšlení
- rozvíjí se hlavně v západním kulturním okruhu

→ na východě nedošlo k oddělení **filozofie x náboženství** (mýtů a filozofie)

Rozdíl mezi antickou a východní filozofií (orientální)

Antická

- rozumová argumentace
- dva různé jevy, ale propojené

Orientální

- se vyjadřuje básnickou (poietickou) formou, obraznou formou
- náboženské pravdy nejde často oddělit od filozofických

ANTICKÁ FILOZOFIE

- stol. př. n. l.
- Období starověkého Řecka a antického Říma
- Řecko + Řím
- filozofie je především Řecká záležitost, Římané pouze kopírují a rozšiřují řecké filozofické myšlení
- dochází k oddělení filozofie od mýtů a vzniká filozofie jako samostatný vědní obor

Základní předpoklady antické filozofie:

- Antická filozofie předpokládá → **celostnost a jednota bytí** → (*tvoří*) → **řád** (= KOSMOS)
- řád je neosobní a racionální
- řádu je podroben člověk
- člověk je jedinný tvor, který má rozum (*racio - je obdařen rozumem*)
- pomocí rozumu může člověk pochopit (poznat) světový řád

Kosmologické (předsokratovské) období (pol. 6. - 5. st. př. n. l.)

- období přírodních filozofů

= snaží se vysvětlovat přírodní procesy

- **NE** - vše vzniklo z ničeho
- Nesouhlasí, že všechno vzniklo z chaosu (z ničeho) x ale, že něco existovalo odjakživa → hledají pralátku, praprincip

MILÉTSKÁ ŠKOLA

- **MILÉTOS** = město, přístav, ležící na západním pobřeží malé Asie

THÁLES Z MILÉTU (640 - 547 př. n. l.)

- scestovaný obchodník a kupec
- dokázal předpovědět zatmění Slunce (které je považováno za počátek filozofie 28.5.585)
- studoval magnetismus
- byl výborný matematik
- změřil výšku pyramid (podle stínu, který vrhaly)
- **filozofie:** materialista a monista
- za pralátku považuje **vodu** (z vody všechno vzniklo, všechno do ní zase zaniklo)
- chápal ji jako základ všeho „Pra - voda“

Etické otázky:

- **Co je nejobtížnější?** („Poznej sám sebe.“)
- **Co je nejsnadnější?** („Poradit druhým.“)
- **Co je Bůh?** („Bůh je něco, co nemá počátek ani konec.“)
- **Jak lze žít v dokonalém souladu se ctností?** („Tak, že nikdy nečiníme to, co odsuzujeme u druhých.“)

ANAXIMANDROS (611 - 549 př. n. l.)

- napsal spis: O přírodě (nedochoval se)
- za pralátku považuje: **APEIRON**
- vlhké x suché
- teplé x studené
- Geocentrický názor: Země je středem vesmíru
- světy vznikají a zase zanikají

- kolem země byl ohnivý obal, roztříštil se a vznikly 3 prstence (sluneční, měsíční, hvězdný)
- evoluční teorie (vývoj)
- Země byla původně v kapalném stavu a pak se vysušovala, vznikly pevniny, živočichové nejdříve byli ve vodě a postupně se dostali na souš

ANAXIMENES (585 - 524 př. n. l.)

- za pralátku považuje vzduch
- všechno vzniklo zhušťováním vzduchu
- světy vznikají a zase zanikají
- první škola, která se snaží o vysvětlení světa z něho samotného
- prazákladem světa je hmota nebo něco duchovního
- základem je pouze jeden princip
- **význam:** všechno se snaží vysvětlit bez předsudků (přírodovědeckým myšlením)

PÝTHAGORÁS A PYTHAGOREJCI

PÝTHAGORÁS ZE SÁMU (581 - 497 př. n. l.)

- významný matematik a filozof
- žil v jiho - italském městě: **Krotón**
- chodil celý v bílém, měl důstojné vystupování bez emočních výkyvů
- jako první přišel s pojmem filozof (člověk milující moudrost)
- základem jeho nauky je hledání opět nějaké **pra - látky/pra - principu**
- základem jeho nauky je nauka o číslech (*arimos = číslo*)
- čísla jsou základem našeho světa
- mezi všemi částmi tohoto světa jsou číselné vztahy
- všechno ve světě je uspořádáno podle číselných vztahů
- poznat svět = poznat čísla, která ten svět řídí
- harmonie světa spočívá v tom, že všechno je uspořádáno podle čísel
- každé číslo má určitý význam:

1 = Bůh

3 = nevěra

10 = nejdokonalejší číslo

= **1**(bod, základ prostoru) + **2** (přímka, úsečka) + **3** (trojúhelník) + **4** (čtyřstěn)

mystické a náboženské ideje:

- věří v převtělování duší (reinkarnace) → Indie
- lidská duše je nesmrtelná, prochází neustálým koloběhem znovuzrození
- Pythagorejci byli přísní vegetariáni!

Estetika:

- čísla se nejvíce projevují v hudbě (výška tónu závisí na délce struny atd...)
- nebeská tělesa: vydávají zvuky, plují po obloze - nebeská hudba sfér - stejně jako rána z pistole, jak proráží zvuk, když plují po obloze
- hudba může mít (a má!) léčivé účinky - Muzikoterapie
- „*Bud' mlč a nebo řekni, co by bylo lepšího.*“

PÝTHAGOREJSKÁ ŠKOLA

- velmi uzavřená skupina (sekta)
- podmínky: 40 dní půst, zachovávání mlčenlivosti až 5 let, zkoušky z matematiky, zavázání k poslušnosti, střídmosti, zdrženlivosti, mlčenlivosti (ve všech věcech)
- vážili si: gymnastiky, lékařství, hudby
- největší autoritou celé školy byl Pýthagorás „*autos efá*“ (*sám řekl*) - nejsilnější možné potvrzení
- považovali se za něco víc (Aristokraté)
- chtěli zasahovat do politiky

→ škola byla násilně rozehnána

ELEJSKÁ ŠKOLA

- **ELEA** = město v jižní Itálii (opět počítáno do Řecka)

XENOFANÉS Z KOLOFONTU (565 - 473 př. n. l.)

- jako první řecký filozof, kritizuje řecké náboženství
- jako první řecký filozof, kritizuje tradiční řecké náboženství
- je předchůdcem Elejské školy
- kritizuje antropomorfní představu Bohů (lidé si představují své bohy - člověčí tvar - lidská podoba, černoši - bozi s tmavou pletí, podle jeho tvrzení, kdyby měli např. psi ruce, namalovali by své bohy jako psy)
- o bozích nemůžeme nic vědět, jelikož jsme je nikdy neviděli, tudíž je nemůžeme ani poznat
- kritizuje polyteismus - to nejdokonalejší (Bůh) může být jen jedno, nemůže být více bohů a jeden jim vládnout (např. Zeus vládne všem řeckým bohům)
- Jeden Bůh je všudypřítomný - Panteismus
- Je považován za zakladatele nauky o věčném neproměnitelném bytí za rozmanitosti všech jevů (uvnitř jsou změny, ale celek zůstává stejný, neměnný)

PARMENIDÉS Z ELEJE (540 - 465 př. n. l.)

- Vše, co tvrdí mu podle jeho názoru vnukla bohyně spravedlnosti Niké
- Všechny pravdy poznal rozumem, nikoliv smysly
- Bohyně mu dala zároveň dar, jak pravdu sdělit, interpretovat lidem
- Opravdovou skutečnost poznáme pouze rozumem, smysly nám poskytují falešný obraz světa → racionalismus, ontologie, odpůrce senzualismu
- „*Jen jsoucno jest, nejsoucno není a nemůže být ani myšleno*“
→ Jsoucno je něco, nějaká osoba, předmět, věci, které vyplňují prostor, např. i vzduch, nejsoucno je naprosto prázdný prostor, který neexistuje (kdyby existoval, již se stane jsoucnem). Jsoucno (vše, co vyplňuje prostor) se jako celek nepohybuje, protože nemá

kam. K pohybu by jsoucno potřebovalo úplně prázdný prostor – nejsoucno, to ale neexistuje. Jsoucno je navenek stále → **Pohyb neexistuje**, neexistuje ani dění, změny, jen věčné neproměnlivé bytí, protože pohyb jsoucna by předpokládal nejsoucno, aby se mělo jsoucno kam pohybovat.

- Nejsoucno (neexistuje) – kdyby existovalo, stane se jsoucnem
- Smysly, které nám předvádí svět změny (vznik pohybu) nás klamou, jsou zdrojem omylu

ZÉNÓN Z ELEJE (490 - 430 př. n. l.)

- Obhajuje Parmenidovo učení, přišel s tzv. **Aporiemi** (logický paradox) → důkazy proti pohybu:

Achilles a želva

- Achilles – nejrychlejší běžec – nikdy nedohoní želvu, která je o kus před ním.
- V okamžiku, kdy totiž doběhne na původní místo želvy, želva se posunula o malý kousek dál. Když Achilles uběhne tento kousek, je želva zase o kousek dál a tak až do nekonečna.
- Jeho pohyb lze tedy popsat jako nekonečnou řadu stále kratších úsečků, což pro starší řecké filosofy představovalo nepřekonatelný paradox
- Vzdálenost se bude mezi nimi neustále zmenšovat, ale nikdy nedosáhne 0
- Paradox vyvrácen až v 19. Století diferenciálním počtem

Půlení

- Paradox půlení či argumentuje takto: představme si, že někdo chce uběhnout vzdálenost 100 m. Než se tam ale dostane, musí uběhnout 50 m, předtím už 25 m a tak dále až do nekonečna.
- Takže se „nemůže“ hnout z místa, protože každý pohyb vyžaduje nekonečně mnoho dílčích přesunů.

Letící šíp

- V kterémkoliv bodě svého letu se šíp nachází v nějakém bodu prostoru, kdy je v klidu → když je v klidu v každém okamžiku svého letu, tak je v klidu i v celém čase → šíp se nepohybuje

- vyvrácení aporií:

1. **Diogenés:** Vstal a prošel se.
2. **Diferenciální počet:** prostor není nekonečně dělitelný
3. **Čas nelze rozložit na řadu časových bodů**, protože pro čas je typické stálé plynutí. Rozkouskovanost času vychází z našeho myšlení.

- Aporie sloužily jako argumenty proti jiným školám, proti svým odpůrcům

HÉRAKLEITOS Z EFESU (540 - 480 př. n. l.)

- zvaný „*temný filozof*“ (vyjadřoval se v metaforách)
- byl ze vznešené rodiny, jako prvorozený měl vše zdědit, ale vzdal se toho ve prospěch svého bratra, byl znechucen vývojem v Efesu - nepřítel demokracie, samotář, chtěl se plně věnovat filozofii, ve vysokém věku se úplně odloučil od lidí a žil jako poustevník v horách (živil se pouze rostlinami)
- za prapřincip považuje oheň - přináší veškeré změny, z něj vzplanutím a uhasínáním vznikají, zanikají a mění se ve svůj protiklad jednotlivé věci
- rozněcování a uhasínání se děje pomocí **LOGOS** (= řád), který je společným všem na světě a řídí celou přírodu, úkolem člověka je LOGOS poznat
- Hérakleitos pravděpodobně nemyslel oheň doslova, ale spíše v přeneseném významu něco jako *pra-energie* - tento prapůvodní oheň je božský a lidská duše je jeho část
- svět a život je plný protikladů (mladý x starý, den x noc, zima x teplo) → existuje neustálé napětí, veškerý vývoj se odehrává v polární souhře protikladných sil, v boji protikladů se utváří harmonická celistvost světa, napětí je nutné (kdybychom nebyli nemocní, nevěděli bychom, jak příjemné je zdraví a nevážili bychom si ho, zlo nám ukáže dobro), kdyby napětí pominulo, nastane klid = smrt
- je zakladatelem dialektiky = svět se neustále mění a vyvíjí, navazuje na něj Hegel a marxisté (v 19. stol.)

- Hérakleitos tedy stojí v opozici k Eleatům (Parmenidés - změna není možná **X** Hérakleitos - dialektika - neustálá změna)
- byl relativista
- „*Pantha rhei.*“ = „*Vše plyne, nic netrvá.*“ , „*Nevstoupíš dvakrát do téže řeky.*“ (jiná voda + my jsme jiní)

KRATYLOS

- Hérakleitův žák, byl absolutní relativista
- nesouhlasil s výrokem „*Nevstoupíš dvakrát...*“ - tvrdil, že nevstoupíš ani jednou, neboť řeka není, je jen nepřetržitá změna
- než člověk něco řekne, již se to změní → jen seděl a hýbal prstem

MLADŠÍ FYZIKOVÉ

- pokouší se sjednotit filozofii Elejské školy a Herakleita
- existuje neměnný základ tohoto světa (z Elejské školy) a na neměnné základy působí dynamický princip (od Herakleita)

EMPEDOKLES (490 - 430 př. n. l.)

- materialista, pluralista, eklektik (vybírá myšlenky z různých směrů a dělá z nich novou filozofii)
- pralátky: 4 živly → oheň, voda, země, vzduch
- završil přírodní filozofii
- na 4 živly působí dynamický princip: **láska** (spojuje) a **svár** (rozpojuje)
- ve vývoji světa různě převažuje láska a svár

- vznik živých bytostí:

- existují nižší organismy, poté vyšší (rostliny → živočichové → člověk)
- z oboupohlavních bytostí → muž, žena
- věřil v převtělování duší
- věřil, že jeho duše je v božském těle → důkaz: skočil do Etny (a Etna měla vyplivnout jeho tělo, ale Etna údajně vyplivla jen jeho zlatý střevíc – střevíc je hodnotnější než Empedokles)

ANAXAGORAS Z KLAZOMEN (500 - 428 př. n. l.)

- působil v Athénách – přítel Perikla
- musel opustit Athény – byl obviněn z bezbožnosti – tvrdil, že slunce není bůh, ale žhnoucí kámen
- předchůdce atomistů
- základem světa jsou navzájem kvalitativně odlišné pralátky = **HOMEIOMEREIAI** (*σπέρματα*) = **SEMENA** – spermata, zárodky věcí (v každém semínku je obsaženo něco ze všeho)
- → např. Buňka z našeho těla obsahuje DNA – vzorec pro barvu očí, kůže, vlasů ...
- princip, který semena spojuje a rozpojuje – NÚS = myslící, rozumný, všemohoucí a neosobní – abstraktní představa boha
- NÚS – působí jako prvotní hybatel, dále do dění světa nezasahuje (= deismus)

ATOMISTÉ

- nejvýznamnější škola před Sokratovského období
- ovlivňovala fil. myšlení a vědu až do 19. století

LEUKIPPOS (500 - 440 př. n. l.)

- „Ani jedna věc nevzniká bez příčiny, ale vše vzniká z nějakého důvodu a nutnosti.“
- kauzalista = příčinnost determinita = určení, nepoznaná nutnost
- → všechno je jasně určeno v pevné souvislosti příčin a následků
- zakladatel atomismu, ale jeho učení známe díky Démokritovy, který jeho učení převzal
- materialista

DÉMOKRITOS (470 - 360 př. n. l.) Z ABDÉR

- hodně cestoval, studoval → utratil celé rodinné jmění → vrátil se do Abdér
- zdrženlivý - neúčastnil se veřejných diskuzí, nezaložil školu
- neustále něco zkoumal a něčemu se smál (→ považován za blázna)
- jeho filozofický systém stojí na několika předpokladech:

1) Plné a prázdné:

- Eleaté tvrdili, že pohyb není možný, protože prázdný prostor neexistuje

X

- Démokritos tvrdil, že nejsoucno je zcela prázdný prostor

svět → jsoucno - vyplňuje prostor

→ nejsoucno - úplně prázdný prostor

2) Atomy:

- jsoucno se skládá z atomů (*atomos = nedělitelný*)
- atomy jsou velmi malé, nepostřehnutelné, jsou věčné, jsou ze stejné látky, mají rozdílnou váhu a velikost
- vznik věcí = spojení atomů
- zánik věcí = rozpojení atomů

3) Pohyb atomů:

- atomy se pohybují v prostoru, mají malé háčky
- tím jak do sebe narážejí - vznikají věci
- spojování a rozpojování se neděje pomocí ducha, děje se tak podle zákonitosti, která je pro jsoucno imanentní (= mají to v sobě dáno) - přírodní zákony

- → náhoda není (náhoda je nepoznaná nutnost)

4) Primární a sekundární vlastnosti:

- Primární
  - tíha, hustota, tvrdost
  - jsou výsledkem rozdílů ve tvaru, poloze, velikosti a uspořádání atomů, ze kterých jsou složeny
- Sekundární
  - barva, chuť, vůně, teplota
  - nejsou ve věcech, vycházejí z našich smyslů
  - přídavek, který dáváme věcem

5) Duše člověka:

- složena z kulatých, hladkých atomů → duše je hmotná
- po smrti se atomy rozlétnou a mohou vytvořit duši někoho jiného

Etika: „smějící se filozof“

- blaženosti dosáhnul pomocí radostné spokojenosti mysli (být umírněný – nepřejídat se, pohrdat smyslovými požitky, nejsou hodnotné duševní statky (člověka šlechtí duševní síla, ne fyzická)
- zásady umírněnosti bychom měli udržovat ve všech oblastech života
- „*Život bez slavnosti je jako dlouhá cesta bez hospod.*“

Estetika:

- umění je závislé na přírodě (umění napodobuje přírodu)
- umění nám dává radostné pocity
- negativní postoj k hudbě

VRCHOLNÉ OBDOBÍ ANTICKÉ FILOZOFIE

- **Antropologický obrat** - filosofové se začínají obracet ke člověku a společenským problémům (ne již k přírodě)
- Hlavním centrem filosofie jsou Athény (po řecko-perských válkách)
- Do popředí se dostává etická otázka „*Jak žít?*“.
- Důvodem antropologického obratu je lidská aktivita, především politická aktivita člověka v demokratické polis.

SOFISTÉ

(*sofia* = moudrost)

- profesionální učitelé filosofie a rétoriky, slibovali svým žákům, že je za peníze naučí myslet, mluvit a jednat → tím je připraví na úspěšnou politickou kariéru
- je jim vytýkán **gnoseologický relativismus** = není možné dosáhnout absolutního, trvale platného (pravdy a pro všechny lidi) → neučili své žáky poznat pravdu, ale aby jim bylo dáno za pravdu (přesvědčit posluchače, že právě ta jejich pravda je pro ně nejlepší) → učili hlavně rétoriku (rétorické triky)

PROTÁGORÁS Z ABDÉRY (480 - 410 př. n. 1.)

- „*Člověk je mírou všech věcí, jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.*“
- výrok je výrazem subjektivismu, vše, co je dobré nebo zlé, správné nebo špatné, musíme vždy posuzovat ve vztahu k člověku → *pravda je relativní a subjektivní*, neexistuje žádná absolutní pravda
- výrokem myslel jednoho konkrétního člověka (ne člověka obecně), neboť tatáž věta může být jednou pravdivá a jednou nepravdivá (záleží, kdo ji vysloví, okolnosti apod.)
- tvrdil, že o bozích nelze vědět, jestli jsou nebo nejsou, na to je ta otázka příliš temná a náš život příliš krátký → byl obžalován z bezbožnosti a vypovězen z Athén

GORGIÁS Z LEONTÍN

- napsal spis „*O nejsoucnu neboli o přírodě*“, dožil se údajně 109 let, nihilista:

„*Nic není. Je-li něco, nelze to poznat. Lze-li to poznat, nelze to sdělit ani vysvětlit.*“ → potom jsou to slova, která můžeme každý vysvětlit, interpretovat odlišně

Etika sofistů

- je jim vytýkán **etický relativismus** = relativizují jednotlivé morální pojmy, jako jsou dobro a zlo (co je pro jednoho dobro, je pro jiného zlo, např. nemoc – pro člověka zlo, pro doktora dobro), relativizují i základní pravidla života obce
- rozvíjejí spor o to, zda-li jsou lidské zákony dány od přirozenosti (přírodou) a jsou tudíž věčné a neměnné, nebo jsou dílem člověka, tedy jsou změnitelné => tvrdili, že jsou společensky a historicky podmíněné, a tedy změnitelné → neexistují zákony od boha
- někteří sofisté pochybovali dokonce i o oprávněnosti otroctví, na němž stála athénská demokracie

Estetika sofistů

- *umění je v protikladu k přírodě* (jako první Protágorás) => umění závisí na člověku, ale příroda je na člověku nezávislá, umění je záměrné, příroda náhodná
- existují různé druhy umění – některé slouží požitku, některé jsou užitečné
- **krása je relativní**

→ sofisté relativizují naprosto vše

SOKRATES (469 - 399 př. n. l.)

- Syn sochaře a porodní báby, narodil se, vyrůstal v Athénách, prožil zde celý svůj život
- Údajně byl velmi ošklivý – odstáté uši, ohrnutý nos, ale měl krásnou duši

- Jeho manželkou byla **XANTIPA** - legendární žena, vyčítala mu, že opustil roli otce a věnoval se filosofii
- Nikdy nenapsal žádné dílo, nezaložil žádnou školu, učil neorganizovaně na ulicích v Athénách (na tržištích, v ulicích)
- Jeho názory sepsal **PLATÓN**
- Odsouzen k trestu smrti, že kazí mládež, z bezbožnosti, také z toho, že byl nepřítelem demokracie, kterou skutečně podrýval
- Odsouzen v 70 letech života k smrti, musel vypít číši jedu (měl možnost útěku, ale odmítl ji, nechtěl utíkat z Athén, stál si za svou pravdou)
- Jeho obranu sepsal Platón v díle **Obrana Sokratova**
- Nejznámější citát: „*vím, že nic nevím.*“
- Stojí **v opozici proti sofistům**, nebyl absolutní relativista

Sokratovský dialog:

1. část dialogu

- Sokrates klade otázky, hraje si na hloupého...
- Předstírá hloupého a ptá se lidí na různé otázky (Jak žít?! Co je to ctnost?! ...)
- Sokrates svými otázkami donutí 2. člověka uvědomit si, že o daném problému nic neví a že jeho názor byl mylný

2. část dialogu

- **maietická metoda** (porodnická metoda, porodnické umění)

→ zrození pravdy, dobírají se k pravdě

- **Sokratovská ironie:**

- Sokrates svými otázkami přivede lidi do rozpaků

- Sokrates nabádá lidi, aby používali rozum, protože rozumem můžeme poznat pravdu

→ racionalista

- Smysl Sokratovských dialogů → Naučit lidi používat vlastní rozum - rozum je spolehlivý základ pro naše poznání → racionalista

Etika Sokrata

- hlavní cíl života je dosáhnout blaženosti (=eudaimoniá)
- toho dosáhneme ctnostným životem
- ctnostný život = znát dobro
- „Kdo dobro zná, tak ho i koná.“

→ **Etický intelektualismus**

- každý člověk v sobě má vnitřní božský hlas → **DAIMONION** (svědomí, vnitřní božský hlas, který říká, co je dobré, co je špatné...)
- Sokrates uvádí 4 ctnosti, které by měl mít každý člověk (Antické ctnosti):

1. *Moudrost*
2. *Statečnost*
3. *Spravedlnost*
4. *Umírněnost*

Estetika

- Sokrates si klade otázku, jestli můžeme reprodukovat něco, co nevidíme (co nevnímáme zrakem)
- Podle Sokrata **ANO**, protože umělecké dílo má hlavně vyjadřovat stav duše.
- Druhou otázku si klade - Jací lidé mohou být zobrazováni?!
- Říká, že pouze lidé s vysokým mravním ideálem (dobří lidé, lidé na vysoké úrovni)

→ **KALOKAGATHIA** (=ideál tělesné a duševní krásy) - krása a dobro

- na Sokrata navazují tzv. Sokratovské školy – **Megarská, Kynická, Kyrénská**

PLATÓN (427 - 347 př. n. l.)

- člověk, který pocházel z bohaté Athénské rodiny
- měl básnické nadání, chtěl se stát (měl se stát) básníkem
- ve 20ti letech (osudové setkání) potkal Sokrata a rozhodnul se věnovat filozofii
- 8 let Sokratovým žákem
- napsal obhajobu Sokrata
- po Sokratově smrti opustil Athény, cestoval (jižní Itálie, Indie)
- vrátil se do Athén a v olivovém háji, který byl zasvěcen bohu jménem Akademos, založil školu Academia – centrum vzdělanosti v Athénách
- fungovala až do roku 529 n. l. – zavřel ji Justinián I. (rozvoj křesťanství) jako pohanskou školu
- fungovala nepřetržitě přes 900 let
- díla psány dialogickou formou – okolo 37 dialogů, sbírka dopisů
- v dialogu vystupuje Platón, Sokratés, oponenti Sokratovi (Protágorás, Gorgiás)
- Platón se nikdy neoženil a byl natolik vážný člověk, že se nikdy nezasmál

dílo:

- **Obrana Sokratova**
- **Symposion**
- **Políteiá** (=ústava) → obsahově nejbohatší dílo, nejrozsáhlejší
- **Zákony**
- **Faidón** (o nesmrtelnosti)
- **Faidros** (dílo o duši a o idejích)
- **Kritiás** (zmínky o bájně zemi Atlantidě)

- Platón zemřel, když měl rozpracované dílo **zákony**, nedokončil ho

Filozofie:

- Platón je zakladatelem a představitelem **objektivního idealismu**

= uzná existenci reálného světa a jeho základním východiskem je duchovní princip (duchovno)

Nauka o idejích = myšlenka existence 2 světů

1) svět idejí - ve světě idejí jsou ideje všech věcí → věčné, neměnné, dokonalé

- mohou ho poznat pouze rozumem

2) svět smyslů - náš svět

- jsme v zajetí smyslů
- náš svět je nedokonalou kopií světa idejí
- poznání:
  - jediné pravé poznání je rozumové, smyslové poznání nás klame, smyslové poznání je nepřesné
- duše:
  - člověk se skládá ze 2 částí: **tělo a duše**
  - tělo = pomíjivé - spojeno příliš se světem smyslů
  - duše = je nesmrtelná a přebývá v ní rozum, patří do světa idejí
  - duše než se dostala do lidského těla byla součástí světa idejí
  - neexistovalo nic, co by nevěděla
  - když se dostane do lidského těla, vše zapomene

→ veškeré naše poznání je pouze rozpomínání se na svět idejí

- tyto vzpomínky vyvolávají touhu (ÉRÓS) vrátit se do světa idejí; ÉRÓS = LÁSKA
- ideální průběh života → nebráníme se érótu - osvobodíme duši od smyslů a vedeme filozofický život
- většina lidí je příliš vypjata na smyslový svět (na kopie idejí)

Podobenství o jeskyni

- Lidé jsou v jeskyni spoutáni tak, že se nemohou otočit a vidí jen na zadní stranu jeskyně, kde vidí pouze stíny skutečných věcí (za jejich zády plane oheň a mezi nimi chodí lidé a povídají si apod., ale ti spoutaní vidí jen stíny a považují je za skutečnost). Jednomu z obyvatel (jeskyně) se podaří vymanit z pout a dostane se z jeskyně → spatří skutečný svět → on se vrátí a chce o tom světě povědět ostatním. Chce je přesvědčit, že vidí pouze mihotavé a pomíjivé odlesky. Lidé v jeskyni mu ale nevěří a nakonec ho utlučou. V podobenství Platón líčí cestu filozofa k pravému poznání, naráží i na osud Sokrata, kterého „obyvatelé jeskyně“ (=Athéňané) zabili, protože je chtěl dovést k pravému poznání.

Tělo	Duše	Ctnost	Stát
hlava	rozum	moudrost	vládci (filozofové)
hrud'	vůle	odvaha	strážci
břicho	žádostivost	uměřenost	výrobci

- Vládci a strážci mají společný majetek i rodiny (vzdělání a výchova dětí je natolik závažná věc, že nemůže být svěřena jednotlivci). Ženy mohou patřit mezi vládce.
- výjimečný názor - (říkal, že stát, který nevychovává a nevzdělává ženy, je jako člověk, který cvičí jen pravou ruku)
- Nejvýše stojí hlava - rozum - moudrost - v čele filozof král (ví, co je dobro), filozof král má právo vybírat ze strážců ty nejlepší za účelem zplození potomků, případně rozhoduje o usmrcení nežádoucích dětí = **eugenika** (nauka o způsobech zušlechtění lidské společnosti), prosazuje se spíše negativní eugenika = omezení rozmnožování nežádoucích jedinců (zneužito nacisty)

- *Formy vlády* - monarchie, aristokracie, oligarchie, demokracie, tyranida
- snažil se aplikovat teorii ideálního státu v praxi, ale neuspěl (Syrakusy - Sicílie)

Etika

- na vrcholu světa stojí idea dobra, ten který tuto ideu dobra poznal, je filozof král, proto stojí v čele obce
- obec = uskutečnění dobra → opozice = *zlo, jeho členové* - **usmrceni**
- spravedlnost = plnění povinnosti, které vyplývají z postavení ve struktuře obce

- **podobenství vozataje - Faidros** - vozataj řídí trojspřeží, černý kůň (symbol zla v člověku), bílý kůň (dobro v člověku) a grošák (uměřenost), v mládí řídí člověk trojspřeží nevyrovnaně, ve stáří = vyrovnanost

Estetika

- Krása a dobro jsou téměř totožné, krásu nelze hledat ve smyslových kvalitách jednotlivých předmětů, ale v jejich vztahu k lidské činnosti
- Hledat absolutní krásno (to, co je krásné pro všechny) - **hierarchie krásy**:

→ Krása těla (fyzická krása)

→ Krása duše

→ Krásná věda

→ Ideál světské krásy

- Skutečné krásno - pouze ve světě idejí, umění = *kopie kopií*

3. roviny umění:
4. **božské umění** – dává vznikat přírodě, má božskou podstatu
5. **lidské umění řemeslné** – vytváří nějakou věc
6. **lidské umění napodobující** – degradující obraz skutečnosti, toto umění odmítá

- Koncem života názory změnil a připustil výchovnou funkci umění (hlavně hudby)

ARISTOTELES (384 - 322 př. n. l.)

- Nejvýznamnější Platónův žák a zároveň jeho největší kritik
- Encyklopedicky shrnul celý dosavadní vývoj řeckého myšlení
- Na rozdíl od Platóna, který psal formou dialogu a poeticky, tak Aristotelovo dílo mělo ráz spíše věcný, empirický, přírodovědecký
- Narodil se ve Stageiře (Chalkidiki), jeho otec Nikomachos byl lékařem na dvoře krále Filipa II. Makedonského, v 17ti letech vstoupil do Platónovi Akademie, v níž setrval až do Platónovi smrti (347 př. n. l.)
- Přestože byl Aristoteles Platónovým oddaným žákem a přítelem, dostala se jejich filozofie časem do rozporu (Aristotelův smysl pro empirismus X Platónův idealismus), pro Aristotela to nebylo vůbec lehké a své konečné rozhodnutí „*vykročit ve filozofii svou vlastní cestou*“ vyjádřil výrokem: „*Přítelem je pro mě Platón, ale ještě větší přítelkyní je pro mě pravda*“ → Platón ustanovil, aby po jeho smrti v čele Akademie stanul nikoli Aristoteles, ale jeho synovec Speusipos, který byl sice méně nadaný, ale poskytoval záruku, že povede školu v linii platonismu
- 343 - 340 př. n. l. vychovatel Alexandra Makedonského
- Aristoteles založil v Athénách vlastní školu - **Lykeion** (podle boha - ochránce stáda proti vlkům) - peripatetická škola = při výuce se procházeli - finančně dotováno Makedonci
- Během působení na škole **LYKEION** (12 let) napsal veškerá díla
- Roku 323 zemřel Alexandr Makedonský → ARISTOTELES uprchnul z Athén na rodný ostrov a umírá na perforaci žaludečního vředu

Dílo:

- Poieutika

- Politika
  - Etika Nikomachova
  - Metafyzika (o podstatě světa)
  - Fyzika
  - O duši (o psychologii a poznání)
  - Organon (logika, má 6 dílů)
-
- Filozofie:
  - Kritizuje Platóna: podstata věci nemůže být odloučena od věci samotné = ideje nemohou existovat odděleně od věcí → to co je u Platóna rozděleno, u Aristotela tvoří jednotu
  - Všechny věci jsou tvořeny 2 částmi:
    - Forma (morfé) → duchovní princip
    - Látka (hýlé) → materiální princip
  - Hýléorfismus = filozofie Aristotela
  - Aristoteles je dualista (základem světa jsou 2 principy)
  - Látka sama o sobě nepředstavuje nic konkrétního
  - Obsahuje v sobě pouze možnost, aby se z ní stala nějaká skutečná věc
  - Skutečnou věcí se látka stává až ve spojení s formou
  - Např. slepice - u slepice je forma kvokání, snášení vajec
    - Když slepice umře, přestává kvokat a snášet vajíčka → přestane existovat její forma → zbyde po ní jen látka (mrtvá hmota)
  - Aby forma přistoupila k látce dochází ke kinésis (=pohyb)
  - Díky pohybu vznikají věci
  - Někdo musel dát prvotní impuls k pohybu - prvotní hybatel (= Aristotelova představa Boha)
  - Prvotní hybatel udílí všemu pohyb, ale dál do vývoje světa nezasahuje = deismus
  - Prvotní hybatel = ideální forma, forma všech forem → nezávislá forma na látce
  - Vše uvádí do pohybu, ale sám se nepohybuje
  - Je nehybný, jinak bychom museli vysvětlit jeho pohyb
  - Každá změna v přírodě je přechod látky od možnosti ke skutečnosti
-
- Aristoteles je **dualista**, jeho ontologie se nazývá **HÝLÉMORFISMUS**
  - *látka sama o sobě nepředstavuje nic konkrétního, obsahuje v sobě jen možnost (dispozici), aby z ní vznikla nějaká skutečnost (skutečná věc), skutečností se látka stává až ve spojení s formou*

např. *slepice*: forma = kvokání, snášení vajec → když slepice umře, přestane kvokat a přestane tak existovat její forma – zbude po ní jen látka, ale to už není slepice

→ jedná se o mrtvou hmotu

- Přejdem od možnosti ke skutečnosti dochází k pohybu = **kinésis** → konkrétní věci vznikají spojením látky a formy, díky pohybu → prvotní impuls k tomuto pohybu (aby mohla k látce přijít forma) dává **prvotní hybatel** = Aristotelova představa „Boha“
- *Prvotní hybatel* – udílí všemu pohyb, působí jako stvořitel, ale dále již nezasahuje = **deismus**
  - Je to forma všech forem, jediná forma, ideální forma, která je nezávislá na látce (nejedná se o nic hmotného, jde o duchovní princip)
  - Uvádí vše do pohybu, ale sám se pohybu světa neúčastní
  - Je nehybný, nebo bychom museli vysvětlit, odkud on má pohyb (kdo mu ho udělil) → nebyl by prvotní hybatel
- Každá změna v přírodě je podle Aristotela přechodem látky od „možnosti“ ke „skutečnosti“, vše kolem nás má svou podstatu, která je zapříčiněna existencí 4 příčin věcí:
  - **látková příčina** – vodní páry jsou v mracích, když se vzduch ochladí, prší
  - **formální příčina** – přirozeností vody je padat na zem, téct dolů
  - **hybná (působící) příčina** – vodní páry se ochladí
  - **finální (účelová) příčina** – prší proto, že rostliny a zvířata potřebují déšť, aby mohli růst

= tím shrnuje dosavadní myšlení o příčinách:

- *První přírodní filozofové* – hledali pralátku = hmotná příčina
- *Pythagorejci* – číslo = prapřincip = formální příčina
- *Hérakleitos + mladší fyzikové* – příčiny změn (oheň, dynamický princip) = hybná příčina
- *Sokrates* – nejvyšší idea dobra = věci jsou takovými a ne jinými, protože je nejlepší (dobré), aby takovými byly = náznak finální příčiny

Další příklad čtyř příčin – stříbrná miska:

4 druhy příčin:

- Všechno kolem nás má svoji podstatu a to je způsobeno čtyřmi příčinami

Např. Stříbrník, který vytváří stříbrnou obětní misku.

1. **Látková příčina:** látka, hmota (stříbro)
2. **Formální příčina:** tvar, forma misky (jak vypadá)
3. **Hybná (působící) příčina:** stříbrník, který ji vyrábí, (výrobce)
4. **Finální (účelová) příčina:** pro obětní obřady

= shrnul dosavadní myšlení celé filozofie

Gnoseologie:

- Díky smyslům poznáme jedinečnost věcí, toto vnímání ale nemůžeme ztotožňovat s poznáním skutečnosti. Schopnost vnímat mají všichni živočichové/všechny bytosti. Pouze u některých vzniká paměť. Ale pouze u lidí z paměti vzniká zkušenost → veškeré vědění a umění u lidí vzniká na základě zkušenosti. Rozumové poznání je vyšší než smyslové, protože díky rozumovému jsme schopni vnímat obecně.

Logika:

- Definoval tzv. **SYLOGISMUS** = *pojmem, soud, úsudek*
- 3 kategorické soudy = 2 premisy + závěr

Státová právní teorie:

- Říká, že člověk je **ZOON POLITICON** = tvor společenský → nemůže žít mimo stát, musí žít ve společnosti. Prostudoval více jak 150 ústav řeckých městských států a zjistil, že se opakuje 6 základních forem vlády.

DOBŘÉ	ŠPATNÉ
Monarchie (vláda jednoho)	Tyranie (vláda jednoho)
Aristokracie (vláda několika)	Oligarchie (vláda několika)
Políteiá (vláda mnoha)	Demokracie (vláda většiny)

- Ideální stát je takový, který má převahu střední vrstvy a je jedno jaká zřízení mají (záleží na tom, co jim vyhovuje)
- Otroctví naprosto schvaluje, říká, že otrok je živý nástroj s duší (motyka, krompáč - nástroj bez duše)

Etika:

- Cílem je dosažení blaženosti, té se dosáhne tvořivým a aktivním životem = rozumovou činností (=člověku přirozená činnost)
- Rozumnost = etická ctnost - pro Aristotela je to středmost (**zlatá střední cesta**) = uměřenost mezi krajnostmi, např. mezi zbabělostí a nerozvážnou smělostí je střední cestou statečnost, mezi lakomcem a marnotratníkem je zlatou střední cestou člověk štedrý a hospodárný
- Aristoteles nepřiznává ale všem stejnou schopnost myslet: otroci - nemyslí, ženy - myslí jen omezeně
- Platónův ideální stát je nereálný - kritizuje Platóna

„Všeho s mírou“

Estetika:

- Umění má poznávací charakter – prostřednictvím umění poznává člověk podstatu skutečnosti
- Dualismus látky a formy se objevuje i v umění – forma je v umělci obsažena dříve než látka
- Umění = reprodukce skutečnosti, není to ale absolutní obraz
- **KATHARSIS** = *očistný účinek umění* – tragédie, hudba, tanec; např. výtvarné umění ho nemá
- Umění nemá jen úlohu očištění od negativních citů, ale působí radost a zábavu, pomáhá tak naplňovat nejvyšší lidský cíl = *štěstí* (scholé), člověk se nemusí věnovat jen každodenním povinnostem, ale může se věnovat také ušlechtilé zábavě

STŘEDOVĚKÁ FILOZOFIE

= *křesťanská filozofie*

- Z časového hlediska rozšiřování křesťanství navazuje na konec antické filozofie
- Z hlediska duchovních dějin se jedná **o velký skok, o velkou změnu**
- Součástí jsou i dějiny náboženství
- Šíří se až po roce 30 n. l.
- Křesťanství se začíná šířit v 1 stol. n. l. především misionářskou činností apoštolů
- **Pavel** – který nakonec zemřel mučednickou smrtí v Římě
- **Petr** – je považován za prvního „papeže“

→ (Dnešní papežové se považují za následníka apoštola Petra)

- V 2. stol. n. l. už ve všech částech římské říše už fungují, existují různé křesťanské obce (sdružení)
- Křesťanství je oficiálně zakázáno, v podstatě z 2. důvodů:
  - Viděli v nich odpůrce římského náboženství a odpůrce veřejného pořádku
  - Křesťané neuznávali císaře jako boha
- Veškeré církevní obřady, bohoslužby se konaly **tajně v katakombách**

→ NERO, MARCUS AURELIUS, DIOKLECIÁNUS, HADRIÁNUS = *pronásledování křesťanů*

- Mnoho křesťanů pro svou víru zemřelo, byli mučeni – umučeni
- **Mučedník** = člověk ochoten zemřít pro svou víru – vzdát se života pro svou víru → posílení křesťanství
- Místo toho, aby bylo křesťanství potlačeno, je posíleno
- - **bylo křesťanství povoleno** (Konstantin)

→ Jako státem uznané náboženství → konec pronásledování křesťanů

- - křesťanství se stává jediným povoleným a uznaným náboženstvím v Římské říši (ostatní náboženství jsou považována za pohanská) a prosadilo se ve všech městech – na vesnicích ještě pohanská

PRAMENY KULTURY A DUCHOVNÍHO SVĚTA STŘEDOVĚKU

1. Středověk stojí na Řecké vzdělanosti
2. Římské právo (Římská říše)
3. Rozmáhající se křesťanství
4. Vliv Slovanů, Germánů. Keltů

2. *základní periody:*

1. **PATRISTIKA**

- Apologetika
- Dogmatika
- Systematika

2. **SCHOLASTIKA**

- Ranná
- Vrcholná
- Pozdní

PATRISTIKA (1. - 8. stol.)

Páter = otec

- Období církevních otců a jejich nauky, hájí a šíří křesťanské myšlenky

Apologetika (1. - 2. stol.)

Apologie = z řeč. obhajoba, odpověď

- Období kdy církevní otcové obhajují křesťanskou nauku před pronásledováním a pomluvami ze strany židů a pohanů
- Brání křesťanství
- Patří tam tzv. **starší církevní otcové** (Tertullianus, Kléméns Alexan., Órigénés)
- Zevnitř: křesťanství je ohrožováno i zevnitř různými sektami, proudy, které vyšly z křesťanských myšlenek
- **Gnostikové** = říkají, že boha lze poznat i za života, v principu jde o směr křesťanství s prvky Platóna, Stoicismu, Novoplatonismu, Pythágora (*gnósis = poznání*)
- **Manichejci** = Mání - zakladatel (lat. Manicheus)
- Míšení křesťanských a pohanských prvků
- Ostře odmítají židovství, zavrhuje starý zákon

Dogmatika

- Tvoří se základní církevní dogmata
- Ve 4. stol. - spor: Aria a Athanasia

→ je to spor o podstatu bytosti Krista a jeho vztah k bohu otci

- **Arias** → tvrdil, že Kristus je syn boží, ale není totožný s Bohem otcem, ale je mu podřízen, je to jakýsi prostředník mezi Bohem a lidmi
- **Athanasius** → říká, že Kristus je syn Boží a je bytostně totožný s Bohem otcem
- svolán koncil do Nikaii - Nikájský koncil: zvítězil názor Athanasia, ariánství dlouho přežívá
- Dogma o trojjedinosti boha dominuje až od konce 4. stol:

→ Otec, syn i duch svatý jsou jedna osoba - jsou totožní

Systematika (od 4. - 7. /8. stol.)

- Období systematika je křesťanství šířeno mladšími církevními otci

AUGUSTINUS AURELIUS (354 - 430)

- Narodil se v Numidii
- Syn pohanského otce a křesťanské matky
- Rozpolcený život
- Mládí - v Kartágu - rozmařilý způsob života
- S konkubínou čekal dítě → utekl → našel si další
- Dopustil se krádeže

Dílo:

- *Vyznání* (vylíčil svůj život)
- V 32 letech u něj došlo k obratu pod vlivem jeho matky: sv. Moniky a milánského kněze sv. Ambrože
- Opustil rozpustilý způsob života, stane se knězem, později biskupem
- Umírá v Hipponu
- Jeho duchovní vývoj byl složitý:
- **Manicheismus → skepticismus → platonismus → novoplatonismus → křesťanství**

Dílo:

- ***Vyznání***
- ***O obci boží***
- ***O Trojici***

Filozofie:

- Radikální **teocentrismus** = *bůh je středobodem všeho*
- Celý svět i člověk nese stopy **Trojice** – triadická struktura – zastánce dogmatu o trojjednosti boha

3 základní části jeho filozofie:

- **ONTOLOGIE** = Bůh je nejvyšší bytí, bůh je nezávislý, nejvyšší bytí, příčina bytí
- **GNOSEOLOGIE** = Bůh je nejvyšší pravda, bůh je důvodem našeho poznání
- **ETIKA** = Bůh je nejvyšší dobro, bůh je pravidlo žití

→ Bůh otec je věčné bytí a vyvozuje ze sebe ještě Krista jako sebepoznání (skrze Ježíše poznáme boha otce) z boha otce a Ježíše Krista vychází Duch svatý, který zosobňuje naše mravní konání

- Radikální teocentrismus není jen teoretická záležitost, ale má i praktický význam pro celek – **člověka**: závislost člověka na Bohu → člověk by měl neomezeně poslouchat církve (církve je prostředníkem mezi bohem a lidem)
- **KREACIONISMUS** = zabývá se stvořením světa

→ Bůh stvořil svět z ničeho (rozdíl oproti Antice, kdy jsou principy pralátek)

- Vedle boha nemohl existovat další princip
- **Bůh = jediný a dokonalý**
- **Bůh X Plotínos** (svět emanuje od Boha): Svět a Bůh musí být oddělený
- Augustinus tvrdí: SVĚT JE OD BOHA, NIKOLI Z BOHA → kdyby byl svět z Boha, byl by dokonalý. Svět není ani dokonalý ani věčné ani božské, musí být oddělený od boha
- Svět existoval od věků v mysli Boha v podobě idejí → náš svět je zobrazením božských idejí → teologizace Platónovy teorie idejí
- Bůh stvořil svět ze svobodné vůle (ne z nutnosti) a dále ho řídí (zasahuje do něj)
- **OTÁZKA ČASU A VĚČNOSTI:** – *Co dělal Bůh v čase (době), než stvořil svět?*

→ Bůh nestvořil svět v čase, ale s časem

- **ČAS:** minulost = něco, co již není

přítomnost = něco, co je

budoucnost = něco co ještě není

- **Čas** = něco, co nemá trvání mezi dvěma nic
- Člověk je bytost, která není schopna setrvat v přítomném okamžiku
- Kdyby byl čas **přítomný** zůstával přítomný, byla by to **věčnost**
- **Bůh** = věčná bytost, stojí nad časem, neexistuje u něj před nebo potom → *spása člověka: vykoupením se z času a spočinutím v božské věčnosti*
- **ETIKA**: problém zla → *Kde se bere ve světě zlo? Proč člověk koná zlo, když svět stvořil dobrotivý a dokonalý Bůh? Proč si dobrotivý Bůh přeje zlo?* → **Zlo neexistuje** (pouze nedostatek dobra. Menší dobro)
- Bůh používá zlo, aby více vyniklo dobro
- Nauka o **predestinaci** (*předurčení*): Adam jako první člověk (se narodil) svobodný a bez hříchu a měl možnost e řídit Boží vůlí a dosáhnout nesmrtnosti → propadnul hříchu a tímto hříchem jsou zatíženi všichni lidé, celé lidské pokolení → **dědičný hřích** → lidé nejsou svobodní, musí hřešit a propadnout smrti (*trest za hřích*)
- Bůh některé lidi vykoupí ze smrti svou milostí a vezme je k věčné blaženosti, zbytek k věčnému ztracení
- Augustinovo učení bylo velice radikální
- Církev jeho učení zmírnila, říká, že Bůh nezavrhnul ani nepovolal lidi předem, ale díky své vševědouce, on ví, jak se budeme chovat, jak dopadneme
- **ESTETIKA**: Augustin preferuje asketizmus, je zakladatelem asketického proudu
- Odsuzoval např. divadlo (jako neuctivou zábavu)
- Jediná odsuzující literatura - **Bible**
- Nejvyšší umění je Bůh
- „*O obci boží*“ - stát božský
- Existují **dva státy** - stát božský (nebe, ráj) tvoří ho všichni lidé, omilostněni Bohem a stát pozemský ten je plný hříchu a je nedokonalým obrazem božího státu má se co nejvíce podobat tomu božskému)
- Ani sama církev ještě není obec boží, ale pouze shromažďuje podle boží vůle ty, kteří budou vykoupeni

DIONÝSIOS AREÓPAGAITÁ (5. stol)

- Významný myslitel mladší Patristiky
- Jeho jméno je pouze pseudonymem

- Pouze používá jméno Dionýsia z Athén v době raného křesťanství, který byl tehdy členem Aeropágů v Athénách – byl křesťan, konvertoval ke křesťanství
- Pseudonym přijat, aby dodal svým dílům váhu, jako, že je z dob raného křesťanství
- **Křesťanský novoplatonik:** Bůh je nepoznatelný a nevýslovný
- Rozvinul negativní – apofatickou cestu poznání Boha → říká, že nemohu vypovídat něco o Bohu, když je nepostižitelný, nepoznaný, nevýslovný, o Bohu mohu pouze říci, co nevím a tím dospívám alespoň částečnému poznání
- **ESTETIKA:** opět ztotožnění je krásné s dobrem
- Bůh je ta nejvyšší krása, Božská krása je prapočátek všeho

Další představitelé mladší Patristiky:

- Řehoř Mysejský (4. st.)
- Ambrož z Milána (4. st.)
- Isidor ze Sevilly (7. st.)
- Bédá (8. st.)
- Alucumin z Yorku (9. st.)
- Jan z Damašku (9. st.)

→ Celá patristika hodně vychází z Platóna (má Platónský až novoplatónský ráz)

Základní dogmata utvořená na konci patristiky

1. trojjednost boha: jednota boha stvořitele = vykupitele Boha
2. nauka o **predestinaci** (předurčení)
3. propast mezi stvořitelem a stvořením
4. církev má nárok být jedinou strážkyní božské pravdy na zemi